

Τέχνη γραμματική

Διονύσιος ὁ Θραῦξ

Α΄ – Περὶ γραμματικῆς

Γραμματικὴ ἐστὶν ἐμπειρία τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ λεγομένων.

Μέρη δὲ αὐτῆς ἐστὶν ἕξ· πρῶτον ἀνάγνωσις ἐντριβῆς κατὰ προσωδίαν, δεύτερον ἐξήγησις κατὰ τοὺς ἐνυπάρχοντας ποιητικούς τρόπους, τρίτον γλωσσῶν τε καὶ ἱστοριῶν πρόχειρος ἀπόδοσις, τέταρτον ἐτυμολογίας εὔρεσις, πέμπτον ἀναλογίας ἐκλογισμός, ἕκτον κρίσις ποιημάτων, ὃ δὴ κάλλιστόν ἐστι πάντων τῶν ἐν τῇ τέχνῃ.

Β΄ – Περὶ ἀναγνώσεως

Ἀνάγνωσις ἐστὶ ποιημάτων ἢ συγγραμμάτων ἀδιάπτωτος προφορά.

Ἀναγνωστέον δὲ καθ' ὑπόκρισιν, κατὰ προσωδίαν, κατὰ διαστολήν. Ἐκ μὲν γὰρ τῆς ὑποκρίσεως τὴν ἀρετὴν, ἐκ δὲ τῆς προσωδίας τὴν τέχνην, ἐκ δὲ τῆς διαστολῆς τὸν περιεχόμενον νοῦν ὀρώμεν· ἵνα τὴν μὲν τραγωδίαν ἠρωϊκῶς ἀναγνώμεν, τὴν δὲ κωμωδίαν βιωτικῶς, τὰ δὲ ἔλεγεια λιγυρῶς, τὸ δὲ ἔπος εὐτόνως, τὴν δὲ λυρικήν ποίησιν ἐμμελῶς, τοὺς δὲ οἴκτους ὑφειμένως καὶ γοερῶς. Τὰ γὰρ μὴ παρὰ τὴν τούτων γινόμενα παρατήρησιν καὶ τὰς τῶν ποιητῶν ἀρετὰς καταρριπτεῖ καὶ τὰς ἕξεις τῶν ἀναγιγνωσκόντων καταγελάστους παρίστησιν.

Γ΄ – Περὶ τόνου

Τόνος ἐστὶν ἀπήχησις φωνῆς ἐναρμονίου, ἢ κατὰ ἀνάτασιν ἐν τῇ ὀξειᾷ, ἢ κατὰ ὀμαλισμὸν ἐν τῇ βαρείᾳ, ἢ κατὰ περίκλασιν ἐν τῇ περισπωμένῃ.

Δ΄ – Περὶ στιγμῆς

Στιγμαί εἰσι τρεῖς· τελεία, μέση, ὑποστιγμή. Καὶ ἡ μὲν τελεία στιγμή ἐστὶ διανοίας ἀπηρτισμένης σημεῖον, μέση δὲ σημεῖον πνεύματος ἔνεκεν παραλαμβανόμενον, ὑποστιγμή δὲ διανοίας μηδέπω ἀπηρτισμένης ἀλλ' ἔτι ἐνδεούσης σημεῖον.

Τίνι διαφέρει στιγμή ὑποστιγμῆς; Χρόνῳ ἐν μὲν γὰρ τῇ στιγμῇ πολὺ τὸ διάστημα, ἐν δὲ τῇ ὑποστιγμῇ παντελῶς ὀλίγον.

Ε' – Περὶ ῥαψωδίας

Ῥαψωδία ἐστὶ μέρος ποιήματος ἐμπεριειληφός τινα ὑπόθεσιν. Εἴρηται δὲ ῥαψωδία οἰονεὶ ῥαβδωδία τις οὔσα, ἀπὸ τοῦ δαφνίνῃ ῥάβδῳ περιερχομένους ἄδειν τὰ Ὀμήρου ποιήματα.

Ζ' – Περὶ στοιχείου

Γράμματά ἐστιν εἰκοσιτέσσαρα ἀπο τοῦ α μέχρι τοῦ ω. Γράμματα δὲ λέγεται διὰ τὸ γραμμαῖς καὶ ξυσμαῖς τυποῦσθαι· γράψαι γὰρ τὸ ξῦσαι παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ὡς καὶ παρ' Ὀμήρῳ· «Νῦν δέ μ' ἐπιγράψας τάρσον ποδὸς εὐχεται αὐτως». Τὰ δὲ αὐτὰ καὶ στοιχεῖα καλεῖται διὰ τὸ ἔχειν στοιχόν τινα καὶ τάξιν.

Τούτων φωνήεντα μὲν ἐστὶν ἑπτὰ· α ε η ι ο υ ω. Φωνήεντα δὲ λέγεται, ὅτι φωνὴν ἀφ' ἑαυτῶν ἀποτελεῖ.

Τῶν δὲ φωνηέντων μακρὰ μὲν ἐστὶ δύο, η καὶ ω, βραχέα δύο, ε καὶ ο, δίχρονα τρία, α ι υ. Δίχρονα δὲ λέγεται, ἐπεὶ ἐκτείνεται καὶ συστέλλεται.

Προτακτικὰ φωνήεντα πέντε· α ε η ο ω. Προτακτικὰ δὲ λέγεται, ὅτι προτασσόμενα τοῦ ι καὶ υ συλλαβὴν ἀποτελεῖ, οἷον αι αυ. Ὑποτακτικὰ δύο· ι καὶ υ. Καὶ τὸ υ δὲ ἐνίστε προτακτικόν ἐστὶ τοῦ ι, ὡς ἐν τῷ μυῖα καὶ ἄρπυια.

Δίφθογγοι δὲ εἰσὶν ἕξ· αι αυ ει ευ οι ου.

Σύμφωνα δὲ τὰ λοιπὰ ἑπτακαίδεκα· β γ δ ζ θ κ λ μ ν ξ π ρ σ τ φ χ ψ. Σύμφωναι δὲ λέγονται, ὅτι αὐτὰ μὲν καθ' ἑαυτὰ φωνὴν οὐκ ἔχει, συντασσόμενα δὲ μετὰ τῶν φωνηέντων φωνὴν ἀποτελεῖ.

Τούτων ἡμίφωνα μὲν ἐστὶν ὀκτώ· ζ ξ ψ λ μ ν ρ σ. Ἡμίφωνα δὲ λέγεται, ὅτι παρ' ὅσον ἦττον τῶν φωνηέντων εὐφωνα καθέστηκεν ἔν τε τοῖς μυγμοῖς καὶ σιγμοῖς. Ἄφωνα δὲ ἐστὶν ἑννέα· β γ δ κ π τ θ φ χ. Ἄφωνα δὲ λέγεται, ὅτι μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐστὶν κακόφωνα, ὡσπερ ἄφωνον λέγομεν τὸν τραγωδὸν τὸν κακόφωνον.

Τούτων ψιλὰ μὲν ἐστὶ τρία, κ π τ, δασέα τρία, θ φ χ, μέσα δὲ τούτων τρία, β γ δ. Μέσα δὲ εἴρηται, ὅτι τῶν μὲν ψιλῶν ἐστὶ δασύτερα, τῶν δὲ δασέων ψιλότερα. Καὶ ἔστι τὸ μὲν β μέσον τοῦ π καὶ φ, τὸ δὲ γ μέσον τοῦ κ καὶ χ, τὸ δὲ δ μέσον τοῦ θ καὶ τ. Ἀντιστοιχεῖ δὲ τὰ δασέα τοῖς ψιλοῖς, τῷ μὲν π τὸ φ, οὕτως· «Ἄλλὰ μοι εἴφ' ὅπη ἔσχεσ ἰὼν εὐεργέα νῆα», τῷ δὲ κ τὸ χ· «Αὐτίχ' ὁ μὲν χλαῖνάν τε χιτῶνά τε ἔννυτ' Ὀδυσσεύς», τὸ δὲ θ τῷ τ· «Ὡς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῆι».

Ἔτι δὲ τῶν συμφώνων διπλᾶ μὲν ἐστὶ τρία· ζ ξ ψ. Διπλᾶ δὲ εἴρηται, ὅτι ἐν ἕκαστον αὐτῶν ἐκ δύο συμφώνων σύγκειται, τὸ μὲν ζ ἐκ τοῦ σ καὶ δ, τὸ δὲ ξ ἐκ τοῦ κ καὶ σ, τὸ δὲ ψ ἐκ τοῦ π καὶ σ.

Ἀμετάβολα τέσσαρα· λ μ ν ρ. Ἀμετάβολα δὲ λέγεται, ὅτι οὐ μεταβάλλει ἐν τοῖς μέλλουσι τῶν ῥημάτων οὐδὲ ἐν ταῖς κλίσεσι τῶν ὀνομάτων. Τὰ δὲ αὐτὰ καὶ ὑγρὰ καλεῖται.

Τελικὰ ἀρσενικῶν ὀνομάτων ἀνεπεκτάτων κατ' εὐθεΐαν καὶ ἐνικὴν πτώσιν στοιχεῖα ἐστὶ πέντε· ν ξ ρ σ ψ, οἷον Δίων Φοῖνιξ Νέστωρ Πάρις Πέλοψ. Θηλυκῶν δὲ ὀκτώ· α η ω ν ξ ρ σ ψ, οἷον Μοῦσα Ἑλένη Κλειώ χελιδὼν ἔλιξ μήτηρ Θέτις λαΐλαψ. Οὐδετέρων δὲ ἕξ· α ι ν ρ σ υ, οἷον ἄρμα μέλι δένδρον ὕδωρ δέπας δόρυ. Τινὲς δὲ προστιθέασιν καὶ τὸ ο, οἷον ἄλλο. Δυϊκῶν δὲ τρία· α ε ω, οἷον Ἀτρεΐδα Ἔκτορε φίλω. Πληθυντικῶν δὲ τέσσαρα· ι σ α η, οἷον φίλοι Ἔκτορες βιβλία βέλη.

Ζ' – Περὶ συλλαβῆς

Συλλαβὴ ἐστὶ κυρίως σύλληψις συμφώνων μετὰ φωνήεντος ἢ φωνηέντων, οἷον [καρ] βοῦς καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἢ ἐξ ἑνὸς φωνήεντος, οἷον α η.

Η' – Περὶ μακρᾶς συλλαβῆς

Μακρὰ συλλαβὴ γίνεται κατὰ τρόπους ὀκτώ, φύσει μὲν τρεῖς, θέσει δὲ πέντε. Καὶ φύσει μὲν (α') ἦτοι ὅτ' ἂν διὰ τῶν μακρῶν στοιχείων ἐκφέρηται, οἷον ἦρως· (β') ἢ ὅτ' ἂν ἔχη ἐν τι τῶν διχρόνων κατ' ἕκτασιν παραλαμβανόμενον, οἷον Ἄρης· (γ') ἢ ὅτ' ἂν ἔχη μίαν τῶν διφθόγγων, οἷον Αἴας. Θέσει δὲ (α') ἦτοι ὅτ' ἂν εἰς δύο σύμφωνα λήγη, οἷον ἄλς· (β') ἢ ὅτ' ἂν βραχεῖ ἢ βραχυνομένῳ φωνήεντι ἐπιφέρηται δύο σύμφωνα, οἷον ἀγρός· (γ') ἢ ὅτ' ἂν εἰς ἀπλοῦν σύμφωνον λήγη καὶ τὴν ἐξῆς ἔχη ἀπὸ συμφώνου ἀρχομένην, οἷον ἔργον· (δ') ἢ ὅτ' ἂν διπλοῦν σύμφωνον ἐπιφέρηται, οἷον ἔξω· (ε') ἢ ὅτ' ἂν [διπλοῦν] σύμφωνον λήγη, οἷον Ἄραψ.

Θ' – Περὶ βραχείας συλλαβῆς

Βραχεῖα συλλαβὴ γίνεται κατὰ τρόπους δύο, (α') ἦτοι ὅτ' ἂν ἔχη ἐν τι τῶν φύσει βραχέων, οἷον βρέφος· (β') ἢ ὅτ' ἂν ἔχη ἐν τι τῶν διχρόνων κατὰ συστολὴν παραλαμβανόμενον, οἷον Ἄρης.

Γ' – Περί κοινῆς συλλαβῆς

Κοινή συλλαβὴ γίνεται κατὰ τρόπους τρεῖς· (α') ἦτοι ὅτ' ἂν εἰς φωνῆεν μακρὸν λήγη καὶ τὴν ἐξῆς ἔχη ἀπὸ φωνήεντος ἀρχομένην, οἷον «Οὐ τί μοι αἰτίη ἐσσί· θεοί νύ μοι αἴτιοί εἰσιν»· (β') ἢ ὅτ' ἂν βραχεῖ ἢ βραχυνομένῳ φωνήεντι ἐπιφέρηται δύο σύμφωνα, ὧν τὸ μὲν δεύτερον ἀμετάβολον, τὸ δὲ ἡγούμενον καθ' ἓν ἄφωνόν ἐστιν, οἷον «Πάτροκλέ μοι δειλῆ πλεῖστον κεχαρισμένε θυμῷ»· (γ') ἢ ὅτ' ἂν βραχεῖα οὔσα καταπεραιοῖ εἰς μέρος λόγου καὶ τὴν ἐξῆς ἔχη ἀπὸ φωνήεντος ἀρχομένην, οἷον «Νέστορα δ' οὐκ ἔλαθεν ἰαχὴ πίνοντά περ ἔμπης».

ΙΑ' – Περί λέξεως

Λέξις ἐστὶ μέρος ἐλάχιστον τοῦ κατὰ σύνταξιν λόγου.

Λόγος δὲ ἐστὶ πεζῆς λέξεως σύνθεσις διάνοιαν αὐτοτελῆ δηλοῦσα.

Τοῦ δὲ λόγου μέρη ἐστὶν ὀκτώ· ὄνομα, ῥῆμα, μετοχή, ἄρθρον, ἀντωνυμία, πρόθεσις, ἐπίρρημα, σύνδεσμος. Ἡ γὰρ προσηγορία ὡς εἶδος τῷ ὀνόματι ὑποβέβληται.

ΑΡΧΗ ΤΩΝ ΟΚΤΩ ΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΙΒ' – Περί ὀνόματος

Ὄνομά ἐστὶ μέρος λόγου πτωτικόν, σῶμα ἢ πρᾶγμα σημαῖνον, σῶμα μὲν οἷον λίθος, πρᾶγμα δὲ οἷον παιδεία, κοινῶς τε καὶ ἰδίως λεγόμενον, κοινῶς μὲν οἷον ἄνθρωπος ἵππος, ἰδίως δὲ οἷον Σωκράτης. Παρέπεται δὲ τῷ ὀνόματι πέντε· γένη, εἶδη, σχήματα, ἀριθμοί, πτώσεις.

Γένη μὲν οὖν εἰσι τρία· ἀρσενικόν, θηλυκόν, οὐδέτερον. Ἔνιοι δὲ προστιθέασι τούτοις ἄλλα δύο, κοινόν τε καὶ ἐπίκοινον, κοινὸν μὲν οἷον ἵππος κύων, ἐπίκοινον δὲ οἷον χελιδὼν ἀετός.

Εἶδη δὲ δύο, πρωτότυπον καὶ παράγωγον. Πρωτότυπον μὲν οὖν ἐστὶ τὸ κατὰ τὴν πρώτην θέσιν λεχθέν, οἷον Γῆ. Παράγωγον δὲ τὸ ἀφ' ἑτέρου τὴν γένεσιν ἐσχηκός, οἷον Γαιήϊος.

Εἶδη δὲ παραγόντων ἐστὶν ἑπτὰ· πατρωνυμικόν, κτητικόν, συγκριτικόν, ὑπερθετικόν, ὑποκοριστικόν, παρώνυμον, ῥηματικόν.

(α') Πατρωνυμικόν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ κυρίως ἀπὸ πατρὸς ἐσχηματισμένον, καταχρηστικῶς δὲ καὶ τὸ ἀπὸ προγόνων, οἷον Πηλεΐδης, Αἰακίδης ὁ Ἀχιλλεύς. Τύποι δὲ τῶν πατρωνυμικῶν ἀρσενικῶν μὲν τρεῖς, ὁ εἰς δης, ὁ εἰς ων, ὁ εἰς αδιος, οἷον Ἀτρεΐδης, Ἀτρεΐων, καὶ ὁ τῶν Αἰολέων ἴδιος τύπος Ὑρράδιος Ὑρρα γὰρ παῖς ὁ Πιττακός. Θηλυκῶν δὲ οἱ ἴσοι τρεῖς, ὁ εἰς

ις, οἷον Πριαμίς, καὶ ὁ εἰς ας, οἷον Πελιάς, καὶ ὁ εἰς νη, οἷον Ἀδρηστίνη. Ἀπὸ δὲ μητέρων οὐ σχηματίζει πατρωνυμικὸν εἶδος ὁ Ὅμηρος, ἀλλ' οἱ νεώτεροι.

(β') Κτητικὸν δὲ ἐστὶ τὸ ὑπὸ τὴν κτῆσιν πεπτωκός, ἐμπεριειλημμένου τοῦ κτήτορος, οἷον Νηλήϊοι ἵπποι, Ἐκτόρεος χιτῶν, Πλατωνικὸν βιβλίον.

(γ') Συγκριτικὸν δὲ ἐστὶ τὸ τὴν σύγκρισιν ἔχον ἑνὸς πρὸς ἓνα ὁμοιογενῆ, ὡς Ἀχιλλεὺς ἀνδρειότερος Αἴαντος, ἢ ἑνὸς πρὸς πολλοὺς ἑτερογενεῖς, ὡς Ἀχιλλεὺς ἀνδρειότερος τῶν Τρώων. Τῶν δὲ συγκριτικῶν τύποι εἰσὶ τρεῖς, ὁ εἰς τερος, οἷον ὀξύτερος βραδύτερος, καὶ ὁ εἰς ὠν καθαρός, οἷον βελτίων καλλίων, καὶ ὁ εἰς ὠν, οἷον κρείσσων ἤσσω.

(δ') Ὑπερθετικὸν δὲ ἐστὶ τὸ κατ' ἐπίτασιν ἑνὸς πρὸς πολλοὺς παραλαμβάνομενον ἐν συγκρίσει. Τύποι δὲ αὐτοῦ εἰσὶ δύο, ὁ εἰς τατος, οἷον ὀξύτατος βραδύτατος, καὶ ὁ εἰς τος, οἷον ἄριστος μέγιστος.

(ε') Ὑποκοριστικὸν δὲ ἐστὶ τὸ μείωσιν τοῦ πρωτοτύπου ἀσυγκρίτως δηλοῦν, οἷον ἀνθρωπίσκος λίθαξ μειρακύλλιον.

(ς') Παρώνυμον δὲ ἐστὶ τὸ παρ' ὄνομα ποιηθέν, οἷον Θεῶν Τρύφων.

(ζ') Ῥηματικὸν δὲ ἐστὶ τὸ ἀπὸ ῥήματος παρηγμένον, οἷον Φιλήμων Νοήμων.

Σχήματα δὲ ὀνομάτων ἐστὶ τρία· ἀπλοῦν, σύνθετον, παρασύνθετον· ἀπλοῦν μὲν οἷον Μέμνων, σύνθετον δὲ οἷον Ἀγαμέμνων, παρασύνθετον δὲ οἷον Ἀγαμεμνονίδης Φιλιππίδης. Τῶν δὲ συνθέτων διαφοραὶ εἰσὶ τέσσαρες. Ἄ μὲν γὰρ αὐτῶν εἰσὶν ἕκ δύο τελείων, ὡς Χειρίσοφος, ἃ δὲ ἕκ δύο ἀπολείποντων, ὡς Σοφοκλῆς, ἃ δὲ ἕξ ἀπολείποντος καὶ τελείου, ὡς Φιλόδημος, ἃ δὲ ἕκ τελείου καὶ ἀπολείποντος, ὡς Περικλῆς.

Ἄριθμοι τρεῖς· ἐνικός, δυϊκός, πληθυντικός· ἐνικός μὲν ὁ Ὅμηρος, δυϊκός δὲ τῷ Ὀμήρῳ, πληθυντικός δὲ οἱ Ὀμηροί. Εἰσὶ δὲ τινες ἐνικοὶ χαρακτῆρες καὶ κατὰ πολλῶν λεγόμενοι, οἷον δῆμος χορός ὄχλος καὶ πληθυντικοὶ κατὰ ἐνικῶν τε καὶ δυϊκῶν, ἐνικῶν μὲν ὡς Ἀθῆναι Θῆβαι, δυϊκῶν δὲ ὡς ἀμφότεροι.

Πτώσεις ὀνομάτων εἰσὶ πέντε· ὀρθή, γενική, δοτική, αἰτιατική, κλητική. Λέγεται δὲ ἡ μὲν ὀρθή ὀνομαστική καὶ εὐθεῖα, ἡ δὲ γενική κτητική τε καὶ πατρική, ἡ δὲ δοτική ἐπισταλτική, ἡ δὲ αἰτιατική κατ' αἰτιατικὴν, ἡ δὲ κλητικὴ προσαγορευτική.

Ὑποπέπτωκε δὲ τῷ ὀνόματι ταῦτα, ἃ καὶ αὐτὰ εἶδη προσαγορεύεται· κύριον, προσηγορικόν, ἐπίθετον, πρὸς τι ἔχον, ὡς πρὸς τι ἔχον, ὁμώνυμον, συνώνυμον, διώνυμον, ἐπώνυμον,

ἐθνικόν, ἐρωτηματικόν, ἀόριστον, ἀναφορικόν ὃ καὶ ὁμοιωματικόν καὶ δεικτικόν καὶ ἀνταποδοτικόν καλεῖται, περιληπτικόν, ἐπιμεριζόμενον, περιεκτικόν, πεποιημένον, γενικόν, ἰδικόν, τακτικόν, ἀριθμητικόν, ἀπολελυμένον, μετουσιαστικόν.

(α') Κύριον μὲν οὖν ἐστὶ τὸ τὴν ἰδίαν οὐσίαν σημαῖνον, οἷον Ὅμηρος Σωκράτης.

(β') Προσηγορικόν δέ ἐστὶ τὸ τὴν κοινὴν οὐσίαν σημαῖνον, οἷον ἄνθρωπος ἵππος.

(γ') Ἐπίθετον δέ ἐστὶ τὸ ἐπὶ κυρίων ἢ προσηγορικῶν ὁμωνύμως τιθέμενον καὶ δηλοῦν ἔπαινον ἢ ψόγον. Λαμβάνεται δὲ τριχῶς, ἀπὸ ψυχῆς, ἀπὸ σώματος, ἀπὸ τῶν ἐκτός· ἀπὸ μὲν ψυχῆς ὡς σώφρων ἀκόλαστος, ἀπὸ δὲ σώματος ὡς ταχύς βραδύς, ἀπὸ δὲ τῶν ἐκτός ὡς πλούσιος πέννης.

(δ') Πρὸς τι ἔχον δέ ἐστιν ὡς πατήρ υἱός φίλος δεξιός.

(ε') Ὡς πρὸς τι ἔχον δέ ἐστιν ὡς νύξ ἡμέρα θάνατος ζωή.

(ς') Ὅμωνυμον δέ ἐστὶν ὄνομα τὸ κατὰ πολλῶν ὁμωνύμως τιθέμενον, οἷον ἐπὶ μὲν κυρίων, ὡς Αἴας ὁ Τελαμώνιος καὶ Αἴας ὁ Ἰλέως, ἐπὶ δὲ προσηγορικῶν, ὡς μῦς θαλάσσιος καὶ μῦς γηγενής.

(ζ') Συνώνυμον δέ ἐστὶ τὸ ἐν διαφόροις ὀνόμασι τὸ αὐτὸ δηλοῦν, οἷον ἄορ ξίφος μάχαιρα σπάθη φάσγανον.

(η') Φερώνυμον δέ ἐστὶ τὸ ἀπὸ τινος συμβεβηκότος τεθέν, ὡς Τισαμενός καὶ Μεγαπένθης.

(θ') Διώνυμον δέ ἐστὶν ὀνόματα δύο καθ' ἑνὸς κυρίου τεταγμένα, οἷον Ἀλέξανδρος ὁ καὶ Πάρις, οὐκ ἀναστρέφοντος τοῦ λόγου· οὐ γάρ, εἴ τις Ἀλέξανδρος, οὗτος καὶ Πάρις.

(ι') Ἐπώνυμον δέ ἐστὶν, ὃ καὶ διώνυμον καλεῖται, τὸ μεθ' ἑτέρου κυρίου καθ' ἑνὸς λεγόμενον, ὡς Ἐνοσίχθων ὁ Ποσειδῶν καὶ Φοῖβος ὁ Ἀπόλλων.

(ια') Ἐθνικόν δέ ἐστὶ τὸ ἔθνους δηλωτικόν, ὡς Φρύξ Γαλάτης.

(ιβ') Ἐρωτηματικόν δέ ἐστὶν, ὃ καὶ πευστικόν καλεῖται, τὸ κατ' ἐρώτησιν λεγόμενον, οἷον τίς ποῖος πόσος πηλίκος.

(ιγ') Ἀόριστον δέ ἐστὶ τὸ τῷ ἐρωτηματικῷ ἐναντίως λεγόμενον, οἷον ὅστις ὁποῖος ὁπόσος ὀπηλίκος.

(ιδ') Αναφορικὸν δέ ἐστιν, ὃ καὶ ὁμοιωματικὸν καὶ δεικτικὸν καὶ ἀνταποδοτικὸν καλεῖται, τὸ ὁμοίωσιν σημαῖνον, οἷον τοιοῦτος τοσοῦτος τηλικούτος.

(ιε') Περιληπτικὸν δέ ἐστι τὸ τῷ ἐνικῷ ἀριθμῷ πλήθος σημαῖνον, οἷον δῆμος χορός ὄχλος.

(ις') Ἐπιμεριζόμενον δέ ἐστι τὸ ἐκ δύο ἢ καὶ πλειόνων ἐπὶ ἓν ἔχον τὴν ἀναφοράν, οἷον ἐκάτερος ἕκαστος.

(ιζ') Περιεκτικὸν δέ ἐστι τὸ ἐμφαῖνον ἐν ἑαυτῷ τι περιεχόμενον, οἷον δαφνῶν παρθενῶν.

(ιη') Πεποιημένον δέ ἐστι τὸ παρὰ τὰς τῶν ἤχων ιδιότητος μιμητικῶς εἰρημένον, οἷον φλοῖσβος ροῖζος ὀρυγμαδός.

(ιθ') Γενικὸν δέ ἐστι τὸ δυνάμενον εἰς πολλὰ εἶδη διαιρεθῆναι, οἷον ζῶον φυτόν.

(κ') Ἰδικὸν δέ ἐστι τὸ ἐκ τοῦ γένους διαιρεθέν, οἷον βοῦς ἵππος ἄμπελος ἐλαία.

(κα') Τακτικὸν δέ ἐστι τὸ τάξιν δηλοῦν, οἷον πρῶτος δεύτερος τρίτος.

(κβ') Ἀριθμητικὸν δέ ἐστι τὸ ἀριθμὸν σημαῖνον, οἷον εἷς δύο τρεῖς.

(κγ') Ἀπολελυμένον δέ ἐστιν ὃ καθ' ἑαυτὸ νοεῖται, οἷον θεός λόγος.

(κδ') Μετουσιαστικὸν δέ ἐστι τὸ μετέχον οὐσίας τινός, οἷον πύρινος δρύϊνος ἐλάφινος.

Τοῦ δὲ ὀνόματος διαθέσεις εἰσὶ δύο, ἐνέργεια καὶ πάθος· ἐνέργεια μὲν ὡς κριτής ὁ κρίνων, πάθος δὲ ὡς κριτός ὁ κρινόμενος.

ΙΓ' – Περὶ ῥήματος

Ῥῆμά ἐστι λέξις ἄπτωτος, ἐπιδεκτικὴ χρόνων τε καὶ προσώπων καὶ ἀριθμῶν, ἐνέργειαν ἢ πάθος παριστᾶσα. Παρέπεται δὲ τῷ ῥήματι ὀκτώ, ἐγκλίσεις, διαθέσεις, εἶδη, σχήματα, ἀριθμοί, πρόσωπα, χρόνοι, συζυγίαί.

Ἐγκλίσεις μὲν οὖν εἰσι πέντε, ὀριστική, προστακτική, εὐκτική, ὑποτακτική, ἀπαρέμφατος.

Διαθέσεις εἰσὶ τρεῖς, ἐνέργεια, πάθος, μεσότης· ἐνέργεια μὲν οἷον τύπτω, πάθος δὲ οἷον τύπτομαι, μεσότης δὲ ἢ ποτὲ μὲν ἐνέργειαν ποτὲ δὲ πάθος παριστάσα, οἷον πέπηγα διέφθορα ἐποησάμην ἐγραψάμην.

Εἶδη δὲ δύο, πρωτότυπον καὶ παράγωγον· πρωτότυπον μὲν οἷον ἄρδω, παράγωγον δὲ οἷον ἀρδεύω.

Σχήματα τρία, ἀπλοῦν, σύνθετον, παρασύνθετον· ἀπλοῦν μὲν οἷον φρονῶ, σύνθετον δὲ οἷον καταφρονῶ, παρασύνθετον δὲ οἷον ἀντιγονίζω φιλιππίζω.

Ἄριθμοὶ τρεῖς, ἐνικός, δυϊκός, πληθυντικός· ἐνικός μὲν οἷον τύπτω, δυϊκός δὲ οἷον τύπτετον, πληθυντικός δὲ οἷον τύπτομεν.

Πρόσωπα τρία, πρῶτον, δεύτερον, τρίτον· πρῶτον μὲν ἀφ' οὗ ὁ λόγος, δεύτερον δὲ πρὸς ὃν ὁ λόγος, τρίτον δὲ περὶ οὗ ὁ λόγος.

Χρόνοι τρεῖς, ἐνεστώς, παρεληλυθώς, μέλλον. Τούτων ὁ παρεληλυθώς ἔχει διαφορὰς τέσσαρας, παρατατικόν, παρακειμένον, ὑπερσυντέλικον, ἀόριστον· ὧν συγγένειαι τρεῖς, ἐνεστώτος πρὸς παρατατικόν, παρακειμένου πρὸς ὑπερσυντέλικον, ἀόριστου πρὸς μέλλοντα.

ΙΑ' – Περὶ συζυγίας

Συζυγία ἐστὶν ἀκόλουθος ῥημάτων κλίσις. Εἰσὶ δὲ συζυγίαι βαρυτόνων μὲν ῥημάτων ἕξ, ὧν (α') ἢ μὲν πρώτη ἐκφέρεται διὰ τοῦ β ἢ φ ἢ π ἢ πτ, οἷον λείβω γράφω τέρπω κόπτω·

(β') ἢ δὲ δευτέρα διὰ τοῦ γ ἢ κ ἢ χ ἢ κτ, οἷον λέγω πλέκω τρέχω τίκτω·

(γ') ἢ δὲ τρίτη διὰ τοῦ δ ἢ θ ἢ τ, οἷον ἄδω πλήθω ἀνύτω·

(δ') ἢ δὲ τετάρτη διὰ τοῦ ζ ἢ τῶν δύο σσ, οἷον φράζω νύσσω ὀρύσσω·

(ε') ἢ δὲ πέμπτη διὰ τῶν τεσσάρων ἀμεταβόλων, λ μ ν ρ, οἷον πάλλω νέμω κρίνω σπείρω·

(ς') ἢ δὲ ἕκτη διὰ καθαροῦ τοῦ ω, οἷον ἱππεύω πλέω βασιλεύω.

Τινὲς δὲ καὶ ἑβδόμην συζυγίαν εἰσάγουσιν διὰ τοῦ ξ καὶ ψ, οἷον ἀλέξω ἔψω.

Περὶσπωμένων δὲ ῥημάτων συζυγίαι εἰσὶ τρεῖς, ὧν (α') ἢ μὲν πρώτη ἐκφέρεται ἐπὶ δευτέρου καὶ τρίτου προσώπου διὰ τῆς εἰ διφθόγγου, οἷον νοῶ νοεῖς νοεῖ·

(β') ἢ δὲ δευτέρα διὰ τῆς α διφθόγγου, προσγραφομένου τοῦ ι, μὴ συνεκφωνομένου δέ, οἷον βοῶ βοᾷς βοᾷ·

(γ') ἢ δὲ τρίτη διὰ τῆς οἰ διφθόγγου, οἷον χρυσῶ χρυσοῖς χρυσοῖ·

Τῶν δὲ εἰς μι ληγόντων ῥημάτων συζυγίαι εἰσὶ τέσσαρες, ὧν (α') ἢ μὲν πρώτη ἐκφέρεται ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν περισπωμένων, ὡς ἀπὸ τοῦ τιθῶ γέγονε τίθημι·

(β') ἢ δὲ δευτέρα ἀπὸ τῆς δευτέρας, ὡς ἀπὸ τοῦ ἰστῶ γέγονεν ἴστημι·

(γ') ἢ δὲ τρίτη ἀπὸ τῆς τρίτης, ὡς ἀπὸ τοῦ διδῶ γέγονε δίδωμι·

(δ') ἢ δὲ τετάρτη ἀπὸ τῆς ἕκτης τῶν βαρυτόνων, ὡς ἀπὸ τοῦ πηγνύω γέγονε πήγνυμι·

ΙΕ' – Περὶ μετοχῆς

Μετοχή ἐστὶ λέξις μετέχουσα τῆς τῶν ῥημάτων καὶ τῆς τῶν ὀνομάτων ιδιότητος. Παρέπεται δὲ αὐτῇ ταῦτ' ἅ καὶ τῷ ὀνόματι καὶ τῷ ῥήματι δίχα προσώπων τε καὶ ἐγκλίσεων.

ΙΖ' – Περὶ ἄρθρου

Ἄρθρον ἐστὶ μέρος λόγου πτωτικόν, προτασσόμενον καὶ ὑποτασσόμενον τῆς κλίσεως τῶν ὀνομάτων. Καὶ ἔστι προτακτικὸν μὲν ὁ, ὑποτακτικὸν δὲ ὄς.

Παρέπεται δὲ αὐτῷ τρία· γένη, ἀριθμοί, πτώσεις.

Γένη μὲν οὖν εἰσὶ τρία· ὁ ποιητής, ἢ ποιήσις, τὸ ποῖημα.

Ἀριθμοὶ τρεῖς· ἐνικός, δυϊκός, πληθυντικός· ἐνικός μὲν ὁ ἢ τό, δυϊκός δὲ τῶ τά, πληθυντικός δὲ οἱ αἰ τά.

Πτώσεις δὲ ὁ τοῦ τῷ τόν ῶ, ἢ τῆς τῆ τήν ῶ.

ΙΖ' – Περὶ ἄντωνυμίας

Ἄντωνυμία ἐστὶ λέξις ἀντὶ ὀνόματος παραλαμβανομένη, προσώπων ὠρισμένων δηλωτική.

Παρέπεται δὲ τῇ ἀντωνυμίᾳ ἕξ· πρόσωπα, γένη, ἀριθμοί, πτώσεις, σχήματα, εἶδη.

Πρόσωπα πρωτοτύπων μὲν ἐγὼ σύ ἴ, παραγῶγων δὲ ἐμός σός ὄς.

Γένη τῶν μὲν πρωτοτύπων διὰ μὲν τῆς φωνῆς οὐ διακρίνεται, διὰ δὲ τῆς ὑπ' αὐτῶν δείξεως, οἷον ἐγὼ τῶν δὲ παραγῶγων, οἷον ὁ ἐμός ἢ ἐμή τὸ ἐμόν.

Ἀριθμοὶ πρωτοτύπων μὲν ἐνικὸς ἐγὼ σύ ἴ, δυϊκὸς νῶϊ σφῶϊ, πληθυντικὸς ἡμεῖς ὑμεῖς σφεῖς· παραγῶγων δὲ ἐκινὸς ἐμός σός ὄς, δυϊκὸς ἐμὴ σὼ ῶ, πληθυντικὸς ἐμοὶ σοὶ οἶ.

Πτώσεις πρωτοτύπων μὲν ὀρθῆς ἐγὼ σύ ἴ, γενικῆς ἐμοῦ σοῦ οὔ, δοτικῆς ἐμοί σοί οἶ, αἰτιατικῆς ἐμέ σέ ἔ, κλητικῆς σύ· παραγῶγων δὲ ἐμός σός ὄς, γενικῆς ἐμοῦ σοῦ οὔ, δοτικῆς ἐμῶ σῶ ῶ, αἰτιατικῆς ἐμόν σόν ὄν.

Σχήματα δύο, ἀπλοῦν, σύνθετον· ἀπλοῦν μὲν οἷον ἐμοῦ σοῦ οὔ, σύνθετον δὲ ἐμαυτοῦ σαυτοῦ αὐτοῦ.

Εἶδη δέ, ὅτι αἱ μὲν εἰσι πρωτότυποι, ὡς ἐγὼ σύ ἴ, αἱ δὲ παράγωγοι, ὡς πᾶσαι αἱ κτητικάι, αἱ καὶ διπρόσωποι καλοῦνται. Παράγονται δὲ οὕτως· ἀπὸ μὲν ἐνικῶν αἱ ἕνα κτήτορα δηλοῦσαι, ὡς ἀπὸ τοῦ ἐμοῦ ὁ ἐμός· ἀπὸ δὲ δυϊκῶν αἱ δύο, ὡς ἀπὸ τοῦ νῶϊ νωῖτερος· ἀπὸ δὲ πληθυντικῶν αἱ πολλούς, ὡς ἀπὸ τοῦ ἡμεῖς ἡμέτερος.

Τῶν δὲ ἀντωνυμιῶν αἱ μὲν εἰσιν ἀσύναρθοι, αἱ δὲ σύναρθοι· ἀσύναρθοι μὲν οἷον ἐγὼ, σύναρθοι δὲ οἷον ὁ ἐμός.

ΙΗ' – Περὶ προθέσεως

Πρόθεσις ἐστὶ λέξις προτιθεμένη πάντων τῶν τοῦ λόγου μερῶν ἔν τε συνθέσει καὶ συντάξει.

Εἰσὶ δὲ αἱ πᾶσαι προθέσεις ὀκτὼ καὶ δέκα, ὧν μονοσύλλαβοι μὲν ἕξ· ἓν εἰς ἕξ σύν πρό πρός, αἵτινες οὐκ ἀναστρέφονται· δισύλλαβοι δὲ δύο καὶ δέκα· ἀνά κατὰ διά μετὰ παρά ἀντί ἐπί περί ἀμφί ἀπό ὑπό ὑπέρ.

ΙΘ' – Περὶ ἐπίρρηματος

Ἐπίρρημά ἐστὶ μέρος λόγου ἄκλιτον, κατὰ ῥήματος λεγόμενον ἢ ἐπιλεγόμενον ῥήματι.

Τῶν δὲ ἐπιρρημάτων τὰ μὲν ἐστὶν ἀπλᾶ, τὰ δὲ σύνθετα· ἀπλᾶ μὲν ὡς πάλαι, σύνθετα δὲ ὡς πρόπαλαι.

(α') Τὰ δὲ χρόνου δηλωτικά, οἷον νῦν τότε αὐθις· τούτοις δὲ ὡς εἶδη ὑποτακτέον τὰ καιροῦ παραστατικά, οἷον σήμερον αὐριον τόφρα τέως πηνίκα.

(β') Τὰ δὲ μεσότητος, οἷον καλῶς σοφῶς.

(γ') Τὰ δὲ ποιότητος, οἷον πύξ λάξ βοτρυδόν ἀγεληδόν.

(δ') Τὰ δὲ ποσότητος, οἷον πολλάκις ὀλιγάκις.

(ε') Τὰ δὲ ἀριθμοῦ δηλωτικά, οἷον δὶς τρίς τετράκις.

(ς') Τὰ δὲ τοπικά, οἷον ἄνω κάτω ὧν σχέσεις εἰσὶ τρεῖς, ἢ ἐν τόπῳ, ἢ εἰς τόπον, ἢ ἐκ τόπου, οἷον οἴκοι οἴκαδε οἴκοθεν.

(ζ') Τὰ δὲ εὐχῆς σημαντικά, οἷον εἴθε αἴθε ἄβαλε.

(η') Τὰ δὲ σχετλιαστικά, οἷον παπαῖ ἰοῦ φεῦ.

(θ') Τὰ δὲ ἀρνήσεως ἢ ἀποφάσεως, οἷον οὐ οὐχὶ οὐδῆτα οὐδαμῶς.

(ι') Τὰ δὲ συγκαταθέσεως, οἷον ναί ναίχι.

(ια') Τὰ δὲ ἀπαγορεύσεως, οἷον μή μηδῆτα μηδαμῶς.

(ιβ') Τὰ δὲ παραβολῆς ἢ ὁμοιώσεως, οἷον ὡς ὥσπερ ἢ ὅτε καθάπερ.

(ιγ') Τὰ δὲ θαυμαστικά, οἷον βαβαῖ.

(ιδ') Τὰ δὲ εἰκασμοῦ, οἷον ἴσως τάχα τυχόν.

(ιε') Τὰ δὲ τάξεως, οἷον ἐξῆς ἐφεξῆς χωρίς.

(ις') Τὰ δὲ ἀθροίσεως, οἷον ἄρδην ἅμα ἥλιθα.

(ιζ') Τὰ δὲ παρακελεύσεως, οἷον εἶα ἄγε φέρε.

(ιη') Τὰ δὲ συγκρίσεως, οἶον μᾶλλον ἤττον.

(ιθ') Τὰ δὲ ἐρωτήσεως, οἶον πόθεν πηνίκα πῶς.

(κ') Τὰ δὲ ἐπιτάσεως, οἶον λίαν σφόδρα πάνυ ἄγαν μάλιστα.

(κα') Τὰ δὲ συλλήψεως, οἶον ἅμα ὁμοῦ ἄμυδις.

(κβ') Τὰ δὲ ἀπωμοτικά, οἶον μά.

(κγ') Τὰ δὲ κατωμοτικά, οἶον νή.

(κδ') Τὰ δὲ βεβαιώσεως, οἶον δηλαδή.

(κε') Τὰ δὲ θετικά, οἶον γαμητέον πλευστέον.

(κς') Τὰ δὲ θειασμοῦ, οἶον εὐοῖ εὐᾶν.

Κ' – Περὶ συνδέσμου

Σύνδεσμός ἐστι λέξις συνδέουσα διάνοιαν μετὰ τάξεως καὶ τὸ τῆς ἐρμηνείας κεχηνὸς δηλοῦσα.

Τῶν δὲ συνδέσμων οἱ μὲν εἰσι συμπλεκτικοί, οἱ δὲ διαζευκτικοί, οἱ δὲ συναπτικοί, οἱ δὲ παρασυναπτικοί, οἱ δὲ αἰτιολογικοί, οἱ δὲ ἀπορρηματικοί, οἱ δὲ συλλογιστικοί, οἱ δὲ παραπληρωματικοί.

(α') Συμπλεκτικοὶ μὲν οὖν εἰσιν ὅσοι τὴν ἐρμηνείαν ἐπ' ἄπειρον ἐκφερομένην συνδέουσιν. Εἰσὶ δὲ οἶδε· μὲν δέ τέ καὶ ἀλλά ἡμὲν ἡδέ ιδέ ἀτάρ αὐτάρ ἦτοι κέν ἄν.

(β') Διαζευκτικοὶ δέ εἰσιν ὅσοι τὴν μὲν φράσιν ἐπισυνδέουσιν, ἀπὸ δὲ πράγματος εἰς πρᾶγμα διιστᾶσιν. εἰσὶ δὲ οἶδε· ἢ ἦτοι ἡέ.

(γ') Συναπτικοὶ δέ εἰσιν ὅσοι ὑπαρξιν μὲν οὐ δηλοῦσι, σημαίνουσι δὲ ἀκολουθίαν. Εἰσὶ δὲ οἶδε· εἴ εἴπερ εἰδὴ εἰδήπερ.

(δ') Παρασυναπτικοὶ δέ εἰσιν ὅσοι μεθ' ὑπάρξεως καὶ τάξιν δηλοῦσιν. Εἰσὶ δὲ οἶδε· ἐπεὶ ἐπείπερ ἐπειδὴ ἐπειδήπερ.

(ε') Αιτιολογικοί δέ εἰσιν ὅσοι ἐπ' ἀποδόσει αἰτίας ἔνεκεν παραλαμβάνονται. Εἰσὶ δὲ οἶδε· ἴνα ὄφρα ὅπως ἔνεκα οὕνεκα διὸ διότι καθ' ὅ καθ' ὅτι καθ' ὅσον.

(ς') Ἀπορρηματικοὶ δέ εἰσιν ὅσοι ἐπαποροῦντες εἰώθασι συνδεῖν. Εἰσὶ δὲ οἶδε· ἄρα κᾶτα μῶν.

(ζ') Συλλογιστικοὶ δέ εἰσιν ὅσοι πρὸς τὰς ἐπιφοράς τε καὶ συλλήψεις τῶν ἀποδείξεων εὖ διάκεινται. Εἰσὶ δὲ οἶδε· ἄρα ἀλλά ἀλλαμὴν τοίνυν τοιγάρτοι τοιγαροῦν.

(η') Παραπληρωματικοὶ δέ εἰσιν ὅσοι μέτρου ἢ κόσμου ἔνεκεν παραλαμβάνονται. Εἰσὶ δὲ οἶδε· δὴ ρά νύ ποῦ τοί θήν ἄρ δῆτα πέρ πῶ μὴν ἄν αὖ νῦν οὖν κέν γέ.

Τινὲς δὲ προστιθέασι καὶ ἐναντιωματικούς, οἷον ἔμπης ὅμως.

(Bron: G. Uhlig, *Dionysii Thracis Ars Grammatica* (Grammatici Graeci I, 1), Leipzig 1883)